

УДК [378.011.3-051:81'243]:005.963

Скіба Н. Я.

ПОНЯТТЯ «ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ», ЙОГО СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА

А Розглянута сутність поняття «іноземна мова за професійним спрямуванням» (ІМПС) та охарактеризована його структура. Проаналізовані різні класифікації ІМПС та виокремлені два основні види: іноземна мова для академічних цілей та іноземна мова для професійних цілей. З'ясовано, що ІМПС – це підхід до вивчення іноземної мови, заснований на індивідуальних навчальних потребах студента.

Ключові слова: іноземна мова за професійним спрямуванням, іноземна мова для академічних цілей, іноземна мова для професійних цілей, навчальні потреби.

Актуальність проблеми. Глобалізаційні процеси в Україні, демократичні зміни, інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів, розширення міжнародних контактів – усе це вплинуло на процес підготовки майбутніх фахівців. У сучасному суспільстві зростає попит на висококваліфікованих спеціалістів різних галузей зі знаннями іноземної мови, здатних вільно конкурувати на міжнародному ринку праці. Тому, одним із найважливіших завдань вищої освіти в Україні є підвищення ефективності підготовки фахівців із високим рівнем володіння іноземною мовою за професійним спрямуванням.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Значний вклад у дослідження методики навчання іноземної мови за професійним спрямуванням здійснили М. Кокор, Н. Микитенко, Л. Морська, Ю. Ніколаєнко, О. Тарнопольський, О. Поляков та ін. Свій внесок у розроблення програм із викладання іноземної мови за професійним спрямуванням здійснили Г. Бакаєва, О. Борисенко, І. Зуєнок, С. Кострицька та ін. Серед американських і британських методистів ґрунтовним і багатоаспектним дослідженням іноземної мови за професійним спрямуванням займалися К. Гейтхаус, Т. Дадлі-Еванс, М. Сейнт Джон, Т. Хатчінсон, А. Вотерс, Р. Ховард, Д. Браун, П. Стрівенс, П. Мастер, Д. Карвер та ін.

Мета статті – на підставі аналізу праць розглянути сутність поняття «іноземна мова за професійним спрямуванням» та охарактеризувати його структуру. Відповідно до мети нами сформульовані наступні **завдання дослідження**: проаналізувати праці вітчизняних і зарубіжних науковців з проблеми дослідження; розглянути різні підходи щодо класифікації іноземної мови за професійним спрямуванням та виокремити основні види, встановити сутність поняття «іноземна мова за професійним спрямуванням» і виділити характерні риси.

Вклад основного матеріалу дослідження. У

вітчизняній і зарубіжній науково-педагогічній літературі існує безліч термінів, якими позначають професійно спрямоване вивчення іноземної мови. Зокрема, у навчальних планах і програмах вітчизняних ВНЗ зазначена дисципліна «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова професійного спрямування», «Іноземна мова (для професійного спілкування)» (ІМПС). У вітчизняній науково-педагогічній літературі, окрім зазначених вище, зустрічаються наступні терміни: «Іноземна мова для спеціальних цілей», «Іноземна мова для спеціальних потреб», «Іноземна мова спеціального вжитку», «Професійна іноземна мова», «Фахова іноземна мова», «Іноземна мова для немовних спеціальностей».

Зарубіжні вчені оперують термінами LSP (Language for Specific Purposes) – «іноземна мова для спеціальних цілей» та ESP (English for Specific Purposes) – «англійська мова для спеціальних цілей». Розглянемо класифікацію ІМПС на прикладі англійської мови. Відповідно до галузі застосування поняття «англійська мова для спеціальних цілей» (АСЦ) отримало безліч похідних назв:

- EAP (English for Academic Purposes) – англійська для академічних цілей;
- EBP (English for Business Purposes) – англійська для бізнес-цілей;
- EBE (English for Business and Economics) – англійська для бізнесу та економіки;
- EEP (English for Educational Purposes) – англійська для освітніх цілей;
- ELP (English for Legal Purposes) – англійська для правових цілей;
- EMP (English for Medical Purposes) – англійська для медичних цілей;
- EOP (English for Occupational Purposes) – англійська для професійних цілей;
- EPP (English for Professional Purposes) – англійська для професійних цілей;

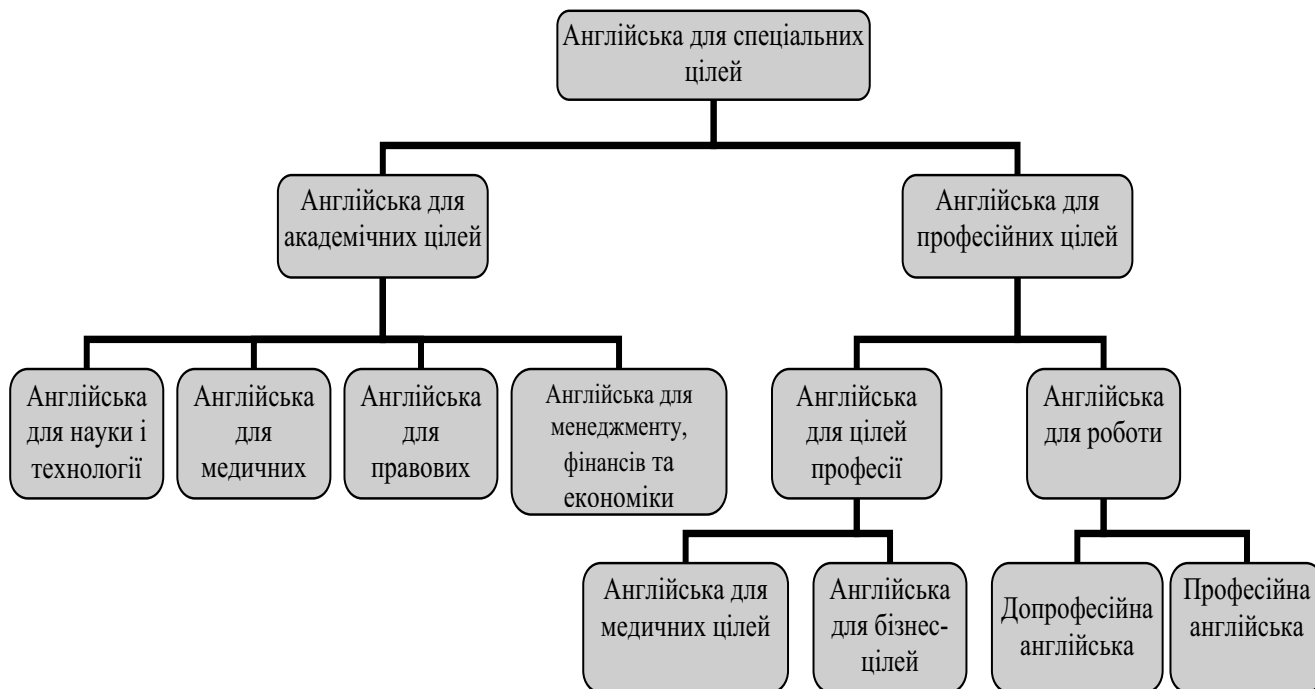
- ESCP (English for Sociocultural purposes) – англійська для соціокультурних цілей;
- EST (English for Science and Technology) – англійська для науки і технологій;
- ESS (English for Social Sciences) – англійська для соціальних наук;
- EVP (English for Vocational Purposes) – англійська для роботи [6; 8; 9].

У закордонній науково-педагогічній літературі не існує єдиного підходу щодо критеріїв класифікації ІМПС. Науковці виділяють такі основні класифікаційні ознаки: професійний досвід у галузі (П. Робінсон); професійні сфери АСЦ (Т. Дадлі-Еванс, М. Сейнт Джон, А. Джонс, П. Мастер, Т. Хатчінсон, А. Вотерс, Д. Карвер); «континуум», перехід від загального до спеціального (Т. Дадлі-Еванс, М. Сейнт Джон) [1, с. 10]. Розглянемо деякі класифікації АСЦ детальніше.

П. Робінсон [11] класифікує АСЦ відповідно до професійного досвіду у галузі, виокремлюючи два види: англійську для професійних цілей та англійську для академічних / освітніх цілей, які, у свою чергу, поділяються залежно від етапів вивчення АСЦ : до отримання професійного досвіду, під час отримання професійного досвіду та після отримання професійного досвіду. На початковому етапі вивчення ІМПС студент не має попереднього професійного досвіду і відповідно відчуває певні труднощі. Викладачу ІМПС доводиться ознайомлювати студента зі специфікою предмета ІМПС, добирати навчаль-

ний матеріал, орієнтуючись на початкову фахову підготовку, та поступово ускладнювати його. Натомість, студент у якого наявний професійний досвід, або, який, знаходиться на стадії отримання його, виявляє значну зацікавленість до вивчення ІМПС. Викладачу ІМПС, відповідно, простіше і цікавіше працювати зі свідомими студентом, у якого розвинута внутрішня мотивація до вивчення ІМПС.

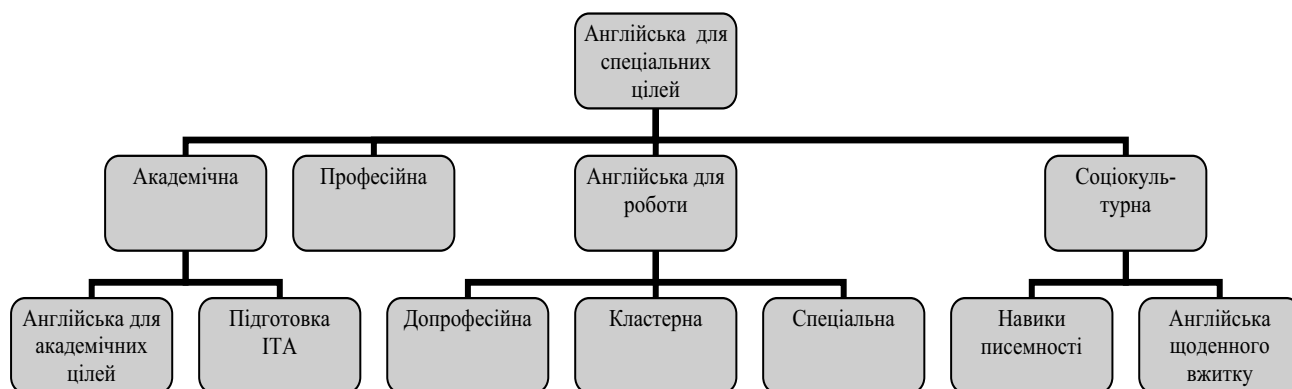
Т. Дадлі-Еванс та М. Сейнт Джон [6, с. 6] класифікують АСЦ відповідно до професійної сфери, виділяючи англійську для академічних цілей та англійську для професійних цілей. Різновиди англійської для академічних цілей включають: англійську для академічних цілей науки і технологій, англійську для академічних медичних цілей, англійську для академічних правових цілей, англійську для менеджменту, фінансів та економіки. Англійська для професійних цілей поділяється на: англійську для цілей професії (англійську для медичних цілей, англійську для бізнес-цілей) та англійську для роботи (допрофесійну англійську, професійну англійську). Англійська для академічних цілей вивчається студентами, які здобувають кваліфікацію в межах ВНЗ, а англійська для професійних цілей вивчається вже сформованими фахівцями. Наприклад, студент-майбутній медик, програміст, економіст, тощо вивчає мову для академічних цілей, а практикуючий лікар, програміст чи економіст вивчає мову для професійних цілей (рис. 1):

➔ Рис. 1. Класифікація англійської мови для спеціальних цілей (за Т. Дадлі-Еванс, М. Сейнт Джон)

П. Мастер [9, с. 23–26], досліджуючи підготовку викладачів ІМПС у США, подає класифікацію АСЦ відповідно до потреб студентів, виокремлюючи 4 категорії: академічну англійську, професійну англійську, англійську для роботи та соціокультурну. У межах академічної англійської він виді-

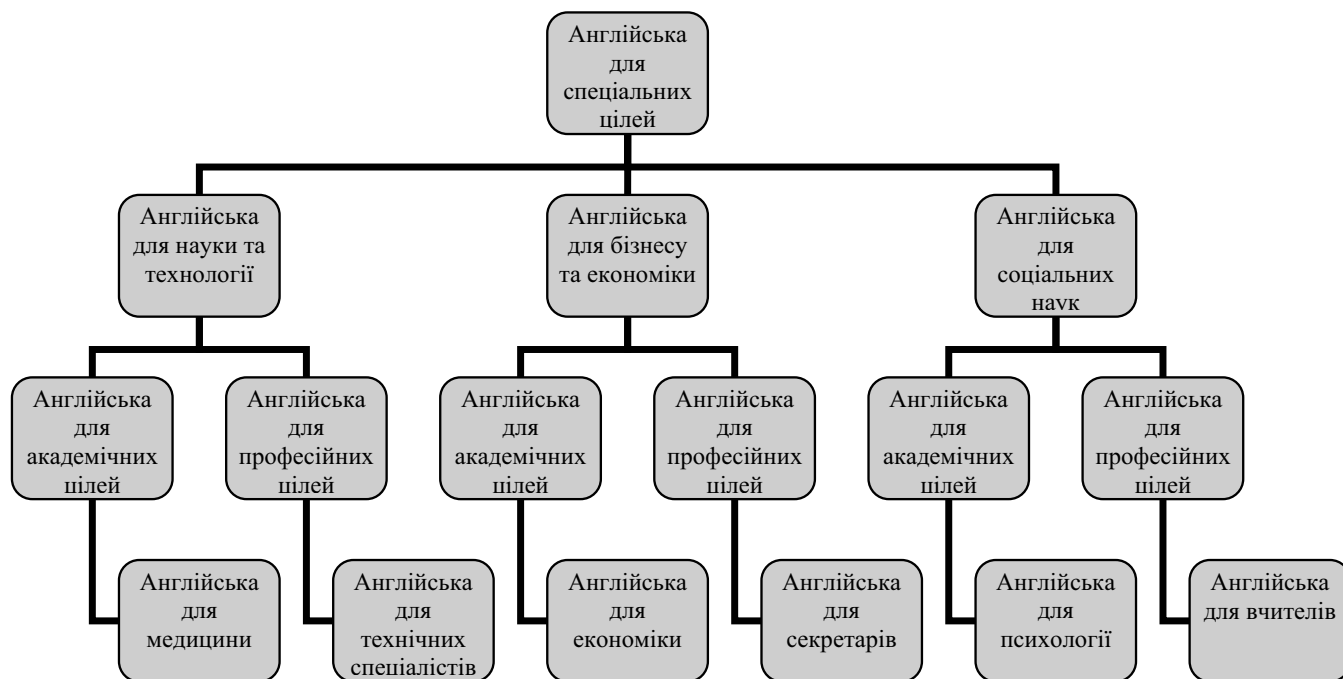
ляє англійську для академічних цілей і підготовку ІТА (International Teaching Assistants). Основними субкатегоріями англійської для роботи є: допрофесійна, кластерна та спеціальна. Соціокультурна англійська включає навички писемності, англійську щоденного вжитку (рис. 2).

➔ Рис. 2. Класифікація англійської мови для спеціальних цілей (за П. Мастером)

Т. Хатчінсон та А. Вотерс [8, с. 17] подають, так зване, дерево навчання англійської мови, однією з гілок якого виступає АСЦ. Вони виділяють 3 основні категорії АСЦ: англійська для науки та технології, англійська для бізнесу та економіки, англійська для соціальних наук. Кожна з цих категорій поділяється на 2 субкатегорії відповідно до потреб студентів: англійська для академічних цілей та англійська для професійних цілей, які у свою чергу, мають свої розгалуження. Прикладом англійської для професійних цілей категорії англійської для

науки та технології може виступати англійська для технічних спеціалістів, а англійської для академічних цілей цієї ж категорії – англійська для медичних цілей. При цьому, автори наголошують, між англійською для академічних цілей та англійською для професійних цілей не може бути чіткого розмежування з двох причин: 1) люди можуть працювати та навчатися одночасно; 2) у багатьох випадках мовні структури, вивчені для використання у навчальному середовищі, використовуватимуться у подальшій професійній діяльності (рис. 3):

➔ Рис. 3. Класифікація англійської мови для спеціальних цілей (за Т. Хатчінсоном і А. Вотерсом)

Класифікація АСЦ, запропонована науковцем Д. Карвером [5], відрізняється від попередніх, оскільки він визначає 3 типи АСЦ: англійська для обмеженого використання, англійська для академічних і професійних цілей і спеціальна тематична англійська. Прикладом англійської для обмеженого використання може виступати мова, яка вживається стюардесами чи офіціантами, оскільки вона є

виключно обмежена і ситуативно визначена, що не дозволяє її застосування в інших нових ситуаціях чи поза колами професійного середовища. Науковець подає англійську для академічних і професійних цілей у межах одного типу АСЦ, оскільки кінцева мета вивчення англійської як і для академічних, так і професійних цілей, є однаковою: розвиток професійних навичок і працевлаштування, хоча шляхи

досягнення цієї мети різні. Англійська для академічних цілей спрямована на розвиток когнітивної академічної компетенції, а англійська для професійних цілей зосереджена на розвитку навиків міжособистісного професійного спілкування. Що ж стосується спеціальної тематичної англійської, вона пов'язана із безпосередніми потребами студентів у використанні англійської мови у певних професійних ситуаціях спілкування. Наприклад, науковець може вивчати англійську для розвитку навиків читання наукової літератури, участі у конференціях чи роботі в іноземних академічних установах. Деякі науковці, зокрема К. Гейтхаус [7], вважають, що спеціальна тематична англійська не може бути окремим компонентом АСЦ, а лише невід'ємною складовою курсів чи програм, які орієнтовані на ситуативну мову.

Т. Дадлі-Еванс та М. Сейнт Джон наголошують на «континуумі» вивчення англійської мови, який ґрунтується на потребі студентів поступового переходу від загального до спеціального [6, с. 9]. Науковці подають 5 позицій «континууму»: 1. Англійська для початківців; 2. Загальна англійська для середнього та просунутого рівнів, зосереджена на формуванні певних навичок; 3. Англійська для загальних академічних цілей та англійська для загальних бізнес-цілей, зосереджена на формуванні базових навичок, не пов'язаних зі спеціальною дисципліною чи професією; 4. Курс для широких дисциплінарних або професійних сфер, наприклад, складання звітів для науковців та інженерів, англійська для медиків, англійська для юристів, навиків ведення переговорів для бізнесменів; 5. Курс «академічної підтримки», пов'язаний із конкретним академічним курсом; робота один на один із бізнесменами. Тож, згідно з даною класифікацією, вивчення ІМПС вимагає від студента рівня володіння іноземною мовою середнього та вище, у якого сформовані певні навички усної та письмової комунікації [6, с. 9].

Таким чином, проаналізувавши різні підходи щодо класифікації ІМПС, можна зробити висновок, що більшість зарубіжних науковців виділяють два основні напрямки: іноземну мову для академічних цілей та іноземну мову для професійних цілей. При цьому, іноземна мова для академічних цілей спрямована на підготовку студентів і аспірантів до написання наукових статей, есе, рефератів, курсових, дипломних робіт, ділового листування, виступів і представлення презентацій на міжнародних конференціях і семінарах, складання іспитів, опрацювання навчально-методичних матеріалів, слухання та розуміння наукових лекцій тощо. На відміну від іноземної мови для академічних цілей, основною метою вивчення іноземної мови для професійних цілей є підготовка фахівців різних галузей до здійснення іншомовної комунікації в професійному середовищі, вивчення іноземної мови професіоналами, які здобули кваліфікацію у ВНЗ [1; 3; 6; 8].

Розглянемо трактування особливостей поняття «іноземна мова за професійним спрямуванням» різними науковцями. Так, Т. Хатчінсон та А. Вотерс вважають, що ІМПС – це підхід до вивчення іно-

земної мови, в центрі якого стоїть студент із його індивідуальними навчальними потребами. Серед головних особливостей вивчення ІМПС – орієнтація на процес навчання, а не на продукт навчання, тобто вивчення в процесі виконання дій [8, с. 72].

Ураховуючи специфіку ІМПС, Д. Карвер [5, с. 133] виокремлює три риси, притаманні курсу ІМПС: 1) автентичні матеріали; 2) цілепокладання; 3) самостійне навчання. Використання автентичних матеріалів можливе, якщо курс ІМПС пропонується студентам середнього та просунутого рівнів, особливо для їхньої самостійної чи пошукової роботи, коли дослідження проводяться з використання різноманітних ресурсів, зокрема Інтернету. Цілепокладання курсу ІМПС стосується моделювання комунікативних завдань, необхідних для цільової ситуації. Залежно від цільових потреб, студентам пропонуються завдання різного типу, наприклад, змоделювати підготовку конференції, включаючи підготовку і написання документів; представити власне підприємство, здійснивши ринкове дослідження і створивши логотип компанії; провести переговори із клієнтами (постачальниками чи покупцями) тощо. Іншим важливим завданням курсу ІМПС, на думку Т. Карвера, є перетворення учнів у користувачів [5, с. 134]. Для того, щоб це сталося, студенти повинні мати певний ступінь свободи, щоб самостійно вирішити коли, що і як вивчати. Викладачам треба навчити студентів навчатися самостійно, подаючи їм стратегії навчання. Для здібних студентів надзвичайно важливо дізнатися, як отримати доступ до інформації у новій культурі. Оскільки існують різні типи курсів ІМПС залежно від конкретної наукової сфери чи професії, викладачі, повинні виконувати різноманітні ролі і функції, пристосовуючись до будь-яких умов.

Визначаючи сутність ІМПС, П. Стрівенс виділяє чотири абсолютні та дві змінні характеристики. Абсолютні характеристики передбачають: 1) зосередженість на навчальних потребах студента; 2) спрямованість навчання на певну дисципліну чи професійну діяльність; 3) використання мови (синтаксу, лексики, дискурсу тощо) відповідно до фахової спрямованості дисципліни; 4) відмінність від загального курсу англійської. Змінні характеристики включають: 1) можливість вивчення лише одного виду мовленнєвої діяльності (наприклад, читання чи письма); 2) відсутність заздалегідь визначеної методики навчання [10, с. 1–2].

П. Робінсон наголошує на важливості аналізу навчальних потреб студентів при плануванні курсу ІМПС. При цьому, основними характеристиками ІМПС є: спрямованість на конкретні цілі, обмеженість у часі, орієнтованість на навчання дорослих [11, с. 3].

У свою чергу, Т. Дадлі-Еванс, М. Сейнт Джон виокремлюють три абсолютні та чотири змінні характеристики ІМПС. До абсолютних характеристик належать: 1) спрямованість курсу на задоволення конкретних навчальних потреб студентів; 2) використання методики викладання фахової дисципліни; 3) зосередженість на мові, мовних навич-

ках, дискурсі відповідно до фахової спрямованості дисципліни. Змінні характеристики включають: 1) розроблення курсу для конкретних дисциплін; 2) можливість використання методики, відмінної від методики викладання загального курсу іноземної мови; 3) призначення курсу для дорослих, що може викладатися в академічному чи професійному середовищі; 4) використання курсу для студентів середнього та просунутого рівнів [6, с. 4–5].

Вітчизняний науковець Н. Микитенко зауважує, що основна мета вивчення ІМПС у ВНЗ – формування необхідних знань і вмінь студентів із метою їх адекватного застосування у змодельованій (а у майбутньому – реальній) ситуації професійної діяльності; формування у студентів іншомовної професійної комунікативної компетентності [3, с. 95].

Іншомовна професійна комунікативна компетентність формується і розвивається завдяки тому, що студенти виконують професійно орієнтовані завдання (проекти, презентації), які вимагають використання спеціалізованої лексики та професійно орієнтованої поведінки. Надзвичайно важливою стає тісна співпраця викладачів іноземної мови та фахових дисциплін. Одночасно збільшується обсяг самостійної роботи студентів.

Згідно з «Програмою з англійської мови для професійного спілкування» [4], розробленої низкою провідних українських науковців, метою курсу ІМПС є сприяння підготовці студентів до адекватного функціонування у конкретних професійних ситуаціях. Студенти розглядаються, як рівноправні партнери навчального процесу і є первинними зацікавленими сторонами. Саме вони знаходяться в центрі навчання та визначають свої потреби щодо вивчення мов [2, с. 155]. Такий підхід повинен складати основу розроблення всіх курсів навчання ІМПС.

Тож, орієнтованість на професійну сферу, а також на студентів певного віку та з певним рівнем володіння мовою, не є першочерговими для вивчення ІМПС. Найважливіший принцип навчання – зосередженість на потребах і цілях студентів, при чому всі рішення щодо змісту та методів навчання повинні базуватись на основі причин вивчення іноземної мови. У викладанні ІМПС потрібно пам'ятати, що майбутні фахівці, які вивчають іноземну мову, від-

різняються усвідомленістю цілей, бажанням і необхідністю практично використовувати одержані мовні знання в їхньому подальшому житті, розумінням важливості відповідати сучасним вимогам професії і прагненням адаптуватися до мінливих життєвих обставин. Це означає, що в процесі навчання ІМПС повніше проявляються особистісні запити студентів і навчальний процес пристосовується до індивідуальних замовлень.

Висновки. На підставі аналізу праць вітчизняних і зарубіжних науковців із проблеми дослідження, встановлено, що у науково-педагогічній літературі не існує єдиного підходу щодо критеріїв класифікації ІМПС. Більшість науковців виділяють два основні види: іноземну мову для академічних цілей та іноземну мову для професійних цілей, у межах кожного з яких існують підвиди. ІМПС розглядається, як гнучкий підхід до вивчення іноземної мови, заснований на індивідуальних особливостях і бажаннях студента. Його характерними рисами є: відповідність навчальним потребам студента, залучення методики і видів діяльності фахової дисципліни та використання відповідних методів навчання іноземної мови, сконцентрованість на мовних засобах, навичках, дискурсі відповідно до фахової спрямованості дисципліни.

Список використаних джерел

1. Кокор, М. М. Основи викладання англійської мови за професійним спрямуванням: навчальна програма та методичні рекомендації до спецкурсу / М. М. Кокор. – Львів, 2013. – 60 с.
2. Кострицька, С. І. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців нового тисячоліття: тенденції, інновації та перспективи / С. І. Кострицька, І. І. Зуєнок // Економічний вісник національного гірничого університету. – Дніпропетровськ, 2013. – № 1. – С. 151–160.
3. Микитенко, Н. О. Технологія формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю: монографія / Наталія Олександрівна Микитенко. – Тернопіль: ТНПУ, 2011. – 411 с.
4. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [кол. авт.: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок, В.О. Іваніцева, Л.І. Клименко, Т.І. Козимирська, С.І. Кострицька, Т.І. Скрипник, Н.Ю. Тодорова, А.О. Ходцева]. – Київ: Ленвіт, 2005. – 119 с.
5. Carver, D. Some propositions about ESP / D. Carver // The ESP Journal, 1983. – № 2. – С. 131–137.
6. Dudley-Evans, T., St. John M.J. Developments in English for Specific Purposes / T. Dudley-Evans, M. J. St. John. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 301 p.
7. Gatehouse, K. Key Issues in English for Specific Purposes (ESP) Curriculum Development // The Internet TESL Journal. – <http://iteslj.org/Articles/Gatehouse-ESP.html>.
8. Hutchinson, T., Waters. A. English for specific purposes: A Learning-centred Approach / T. Hutchinson, A. Waters. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 183 p.
9. Master, P. ESP Teacher Education in the USA / P. Master // Teacher Education for LSP / [Eds. R. Howard, G. Brown]. – Frankfurt Lodge: Multilingual Matters Ltd., 1997. – P. 22–41.
10. Strevens, P. ESP after twenty years: a re-appraisal / In M. Tickoo (Ed.) / P. Strevens. – 1988. – P. 1–13.
11. Robinson, P. ESP today: a practitioner's guide / P. Robinson. – Hemel Hempstead: Prentice Hall International, 1991. – 146 p.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 15.02.2017

Скиба Н. Я. Понятие «иностранный язык профессионального направления», его сущность и структура.

А Рассмотрена сущность понятия «иностранный язык профессионального направления» (ИЯПН) и охарактеризована его структура. Проанализированы разные классификации ИЯПН и выделены два основных вида: иностранный язык для академических целей и иностранный язык для профессиональных целей. Выяснено, что ИЯПН – это подход к изучению иностранного языка, основанный на индивидуальных учебных потребностях студента.

Ключевые слова: иностранный язык профессионального направления, иностранный язык для академических целей, иностранный язык для профессиональных целей, учебные потребности.

Skyba N. Ya. The concept of «foreign language for specific purposes», its essence and structure.

С The article deals with the essence of the concept of «foreign language for specific purposes» (FLSP) and characterizes its structure. Different classifications of FLSP are analyzed and its two main types are distinguished: a foreign language for academic purposes and a foreign language for occupational purposes. FLSP is described as an approach to foreign language learning, based on student's individual learning needs.

Key words: foreign language for specific purposes, foreign language for academic purposes, foreign language for occupational purposes, learning needs.